

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1980/81:6

om medbestämmandefrågor m. m.

Sammanfattning

I betänkandet behandlas 17 motioner om lagstiftningen på arbetslivets område, framför allt medbestämmandelagen och förtroendemannalagen.

Utskottet tar först upp frågan om *den fortsatta reformverksamheten på arbetslivets område*. Ämnet behandlas från olika aspekter i sex av motionerna, som innehåller utredningskrav m. m. av mer övergripande slag. Det gäller den socialdemokratiska partimotionen 995 samt motionerna 1459 av Rolf Clarkson m. fl. (m), 1476 av Gunnar Nilsson m. fl. (s), 1487 av Alf Wennerfors (m) och Bertil Dahlén (fp), 1492 av Bengt Wittbom (m) och Sten Svensson (m) samt 1809 av Johan Olsson (c).

I den socialdemokratiska partimotionen finns ett yrkande om att regeringen skall ta upp överläggningar med arbetstagarnas organisationer om det fortsatta arbetet på arbetslivets reformering. Utskottets majoritet (m.c.fp) anknuter här till och uttalar att sådana överläggningar bör få en något vidare ram än som anges i motionen. Riksdagen bör sålunda uppmana regeringen att söka få till stånd överläggningar med arbetsmarknadens parter om reformverksamheten på det arbetsrättsliga området. Utgångspunkten bör vara att på ett ändamålsenligt sätt driva arbetet vidare med att förnya arbetslivet och fördjupa arbetsdemokratien. Som ett särskilt skäl att nu föra fram frågan om överläggningar anger utskottet att regeringen nyligen förutskickat att den under år 1981 skall lägga fram förslag på det arbetsrättsliga området.

Utskottet anlägger inte detaljerade synpunkter på vilka frågor som bör komma upp vid överläggningarna men utgår från att de hittillsvarande erfarenheterna av lagstiftningen blir en utgångspunkt och att därmed bl. a. problem som behandlats i de ovannämnda motionerna kommer att diskuteras. Därutöver räknar utskottet med att erfarenheterna från vårens arbetskonflikt kan komma upp till behandling.

I den socialdemokratiska partimotionen finns ett särskilt yrkande om att den s. k. 200-kronorsregeln skall återinföras, dvs. den regel som säger att skadestånd för en enskild arbetstagare i ett mål om olovlig stridsåtgärd inte får överstiga 200 kr. Utskottet är inte berett att tillstyrka förslaget men finner det naturligt att medbestämmandelagens skadestandsregler diskuteras vid de ovannämnda överläggningarna.

Socialdemokraterna ansluter sig till tanken på överläggningar men uttalar i en reservation att utgångspunkten bör vara det som anförs i socialdemokraternas partimotion 995 och motion 1476 av Gunnar Nilsson m. fl. (s).

Vid sidan av de ovan redovisade motionernas krav på utvärderingar av övergripande slag av den arbetsrättsliga lagstiftningen föreslår Gunnar Oskarson m. fl. (m) i motion 1811 en mer begränsad, av oberoende experter utförd undersökning av lagstiftningens verkningar. Utskottet anser att motionärernas önskemål kan tillgodoses inom de ramar som f. n. finns för forsknings- och utredningsverksamhet på området.

I två motioner, 1000 av Lars Ulander m. fl. (s) och 1814 av Bo Siegbahn m. fl. (m), behandlas från skilda utgångspunkter den fackliga vetorätten vid entreprenadavtal. Utskottet föreslår inte någon åtgärd med anledning av de båda motionerna. Detsamma gäller om en motion, 1482 av Eric Rejdnell m. fl. (fp, m), med begäran om utredning av den s. k. negativa föreningsrätten.

Vpk lägger i några partimotioner, 445, 577, 1001 och 1003 fram förslag som skulle innebära genomgripande förändringar av vårt arbetsrättsliga regelsystem. Liknande vpk-förslag har vid tidigare tillfällen avvisats av riksdagen, och utskottet avstyrker även nu de aktuella förslagen. Inte heller anser sig utskottet böra tillstyrka ett av vpk i motion 575 ånyo framfört förslag om obligatorisk arbetsförmedling m. m.

Sist i betänkandet tar utskottet upp motion 569 av Marie-Ann Johansson (vpk) och Karin Nordlander (vpk) om begreppet facklig förtroendeman samt motion 398 av Marie-Ann Johansson m. fl. (vpk) om billighetsutgåvor av arbetsrättsliga publikationer. I ingetdera fallet föreslår utskottet att motionerna skall föranleda någon åtgärd.

Motionsyrkandena

Reformverksamheten på arbetslivets område

1979/80:995 av Olof Palme m. fl. (s)

I motionen yrkas att riksdagen

1. antar följande förslag till ändrad lydelse av 60 § medbestämmandelagen:

Är någon --- också medges.

Vid bedömande --- av överläggningen.

Enskild arbetstagare kan ej i något fall ådömas skadestånd med högre belopp än tvåhundra kronor.

2. beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om ändringar i medbestämmandelagen,

3. beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om det fortsatta arbetet på reformeringen av arbetslivet,

4. beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om förhandling vid överlåtelse av aktier i vissa fall.

1979/80:1459 av Rolf Clarkson m. fl. (m. fp)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om en översyn av den arbetsrättsliga lagstiftningen i enlighet med vad i motionen anförts.

1979/80:1487 av Alf Wennerfors (m) och Bertil Dahlén (fp)

I motionen yrkas att riksdagen begär att regeringen låter utvärdera den senaste tidens medbestämmandeutveckling i vårt arbetsliv mot bakgrund av den lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 1977.

1979/80:1492 av Bengt Wittbom (m) och Sten Svensson (m)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om en översyn av medbestämmandelagen, lagen om anställningsskydd och lagen om anställningsfrämjande åtgärder i enlighet med vad i motionen anförts.

1979/80:1809 av Johan Olsson (c)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om en utvärdering av medbestämmandelagen.

1979/80:1811 av Gunnar Oskarson m. fl. (m)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär en undersökning av verkningarna av den nya arbetsrättsliga lagstiftningen för företag, statliga myndigheter, kommuner och organisationer i enlighet med vad i motionen anförts.

Genomgripande förändringar av MBL, m. m.

1979/80:398 av Marie-Ann Johansson m. fl. (vpk)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag så att utredningar, propositioner och betänkanden på arbetsrättens område liksom eventuella populärversioner kan köpas av allmänheten till ett pris av fem kronor.

1979/80:445 av Lars Werner m. fl. (vpk)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar

1. att anta följande

*Förslag till**Lag om ändring i lagen om medbestämmande i arbetslivet**Nuvarande lydelse**Motionärernas förslag*

11 §

Innan arbetsgivare beslutar om *viktigare* förändring av sin verksamhet, skall han på eget initiativ förhandla med *arbetstagarorganisation* i förhållande till vilken han är bunden av *kollektivavtal*. Detsamma skall iakttagas innan arbetsgivare beslutar om *viktigare* förändring av arbets- eller anställningsförhållanden för *arbetstagare* som tillhör organisationen.

Om synnerliga skäl föranleder det, får arbetsgivaren fatta och verkställa beslut innan han har fullgjort sin förhandlingsskyldighet enligt första stycket.

Innan arbetsgivare beslutar om förändring av sin verksamhet, skall han på eget initiativ förhandla med *den fackliga organisationen* i förhållande till vilken han är bunden av *avtal*. Detsamma skall iakttagas innan arbetsgivare beslutar om förändring av arbets- eller anställningsförhållanden för *anställd* som tillhör organisationen.

Leder förhandling inte till uppgörelse, äger facklig organisation rätt att tillgripa strejk, blockad, bojkott eller därmed jämförlig stridsåtgärd.

Facklig organisation äger rätt, när förhandling ej leder till uppgörelse, att förhindra eller avbryta arbetsgivar-ens åtgärder genom vetorätt i följande frågor:

- nedläggning, permittering, avsked och omplaceringar,*
- i entreprenadfrågor,*
- i data- och rationaliseringsfrågor.*

12 §

När *arbetstagarorganisation* som avses i 11 § påkallar det, skall arbetsgivare även i annat fall än där anges förhandla med organisationen innan han fattar eller verkställer beslut, som rör medlem i organisationen. *Om särskilda skäl föranleder det, får arbetsgivaren dock fatta och verkställa beslutet innan han har fullgjort sin förhandlingsskyldighet.*

När *facklig organisation* som avses i 11 § påkallar det, skall arbetsgivare även i annat fall än där anges förhandla med organisationen innan han fattar eller verkställer beslut, som rör medlem i organisationen.

Leder förhandling inte till uppgörelse, äger facklig organisation rätt att tillgripa strejk, blockad, bojkott eller därmed jämförlig stridsåtgärd.

Facklig organisation äger rätt, när förhandling ej leder till uppgörelse,

*Nuvarande lydelse**Motionärernas förslag*

*att förhindra eller avbryta arbetsgiva-
res åtgärder genom vetorätt i följande
frågor:*

- nedläggning, permittering, avsked
och omplaceringar,*
- i entreprenadfrågor,*
- i data- och rationaliseringsfrågor.*

41–45 §§ utgår.

54 §

*Arbetsgivare, arbetstagare och or-
ganisation som bryter mot denna lag
eller mot kollektivavtal skall ersätta
uppkommen skada, om ej annat
följer av vad nedan sägs.*

*Arbetsgivare eller arbetsgivares
organisation som bryter mot denna
lag eller mot avtalet skall ersätta
uppkommen skada.*

55–70 §§ utgår.

2. att uttala att strejkande arbetare aldrig skall kunna ådömas skade-
stånd.

1979/80:575 av Lars Werner m. fl. (vpk)

I motionen yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag om obligatorisk plats- och
arbetsförmedling i enlighet med vad som anförts i motionen,
2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om en lag som förbjuder
åsiktsregistrering, personundersökning och svartlistning av arbetande.

1979/80:1001 av Lars Werner m. fl. (vpk)

I motionen yrkas att riksdagen uttalar sig för och hemställer hos regeringen
om förslag till grundläggande förändringar och kompletteringar i medbe-
stämmandelagen som ger de fackliga organisationerna de ovan redovisade
konkreta demokratiska rättigheterna och slopar de lagtexter som begränsar
den fackliga organisationens möjligheter till självständig facklig kamp och
som möjliggör för den att ingå meningsfulla avtal.

1979/80:1003 av Lars Werner m. fl. (vpk)

I motionen yrkas att riksdagen hemställer hos regeringen om lagförslag
innebärande

2. att facklig organisation och dess förtroendevalda skall ha rätt att solidarisera sig med strejkande, utan påföljder eller hinder i lagstiftningen.

Yrkandet 1 i motionen behandlas i betänkandet AU 1980/81:5.

Facklig vetorätt vid entreprenadavtal

1979/80:1000 av Lars Ulander m. fl. (s)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till åtgärdsprogram som syftar till att förhindra företagare att kringgå bestämmelser på arbetsrättens område i enlighet med vad i motionen anförts.

1979/80:1814 av Bo Siegbahn m. fl. (m)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller att motionen överlämnas till den nya arbetsrättskommittén för beaktande.

Negativ föreningsrätt

1979/80:1482 av Eric Rejdnell m. fl. (fp, m)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till lagstadgad negativ föreningsrätt.

Förtroendemannalagen

1979/80:569 av Marie-Ann Johansson (vpk) och Karin Nordlander (vpk)

I motionen yrkas att riksdagen uttalar att begreppet "facklig förtroendeman" bör utmönstras ur officiellt språkbruk och ersättas med "fackligt förtroendevald".

1979/80:577 av Lars Werner m. fl. (vpk)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om ändring i lagen om facklig förtroendemens ställning på arbetsplatsen i enlighet med följande:

1. att lagens omfattning utsträcks till att också omfatta interna föreningsangelägenheter, möjligheter att ta till vara medlemmarnas intressen i mera allmänna samhällsfrågor och politisk verksamhet,

2. att rätten till fackliga möten på betald arbetstid skrivs in i lagen,

3. att den fackliga organisationens rättigheter under alla förekommande konflikter regleras i lagen i enlighet med vad som anförts i motionen,

4. att de fackliga organisationerna får tillträde till de arbetsplatser där man har medlemmar och att utomstående sakkunniga, som de fackliga organisationerna anlitar, också ges tillträde till arbetsplatsen,

5. att de fackligt förtroendevaldas och de fackliga organisationernas ekonomiska rättigheter utökas i enlighet med vad som anförts i motionen,

6. att facklig organisation, som företräder minst en femtedel av de anställda, omfattas av lagen om facklig förtroendemens ställning,

7. att sanktionsbestämmelserna utmönstras ur lagen,

8. att ovanstående förändringar ej görs dispositiva i lagen.

1979/80:1476 av Gunnar Nilsson m. fl. (s)

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förstärkningar av förtroendemannalagen.

Motionernas motivering

Reformverksamheten på arbetslivets område

Socialdemokraterna anser i sin partimotion 995 att MBL inte har varit i tillämpning tillräckligt lång tid för att en fullständig utvärdering skall företas. Hittills vunna erfarenheter pekar dock entydigt på att en del justeringar behövs. Bl. a. har det visat sig att information till de anställda och primära förhandlingar ofta kommer för sent i beslutsprocessen, problem som inte minst framträder inom koncernföretag. Det kan vidare övervägas om inte fler tvingande bestämmelser i MBL aktualiseras vid ett fortsatt motstånd från Svenska arbetsgivareföreningen mot ett centralt medbestämmandeavtal. Regeringen bör snabbt lägga fram förslag i de mer begränsade frågor som nu exemplifierats. Dessutom bör göras en förnyad bedömning av de ändringar som år 1976 gjordes i den socialdemokratiska regeringens förslag till MBL liksom av förhållandet mellan MBL och aktiebolagslagen.

I motionen konstateras att den under 1970-talet inledda omfattande reformeringen av arbetslivet har stannat upp efter regeringsskiftet hösten 1976. Regeringen bör omgående ta upp överläggningar med arbetstagarorganisationer om det fortsatta reformarbetet. Utöver de ovan berörda ändringarna i MBL bör man vid överläggningarna ta upp bl. a. frågan om de allmänna villkoren för det fackliga arbetet liksom de fackliga förtroendemannens ställning och arbetsförhållanden.

Vidare yrkar socialdemokraterna på nytt att den s. k. 200-kronorsregeln omedelbart återinförs i MBL. Tidigare anförda skäl för att begränsa enskilda arbetstagares skadeståndsansvar vid brott mot fredsplikt kvarstår och är djupt förankrade hos arbetstagarorganisationerna.

Avslutningsvis aktualiserar socialdemokraterna frågan om förhandlingar vid överlåtelser av aktier. Om ett företag som drivs som aktiebolag överlåts genom försäljning av hela eller del av aktiestocken gäller inte MBL:s regler om primär förhandlingsskyldighet såvida inte parterna i överlåtelserna har ställning som arbetsgivare. Denna brist i förhandlingssystemet påtalades i

socialdemokratiska motioner till riksmötet 1976/77. Dessa behandlades beträffande större företag i näringsutskottet och beträffande mindre och medelstora företag i arbetsmarknadsutskottet. Utskotten förutsatte att arbetsrättsliga frågeställningar av detta slag skulle övervägas sedan konkurrensutredningen presenterat sina förslag. Någon proposition med anledning av utredningens förslag har emellertid inte avlämnats och har inte heller aviserats. De aktuella arbetsrättsliga frågorna bör tas upp till omedelbar behandling inom regeringskansliet så att förslag kan föreläggas riksdagen oberoende av tidpunkten för en proposition om en ny konkurrensbegränsningslag.

Tolkningen av 1970-talets arbetsrättsliga lagar vållar bekymmer framför allt för de mindre företagen. Detta hävdas av Rolf Clarkson m. fl. (m, fp) i motion 1459, och de begär därför en översyn av den arbetsrättsliga lagstiftningen. Vad motionärerna vänder sig emot är att felaktiga tolkningar från företagens sida kan leda till stora skadeståndsbelopp. I vart fall bör inte enklare brott mot lagstiftningen medföra skadestånd som står i orimlig proportion till det brott som begåtts.

Alf Wennerfors (m) och Bertil Dahlén (fp) begär i motion 1487 en utvärdering av den senaste tidens medbestämmandeutveckling. De erinrar om att MBL bygger på tanken att parterna genom kollektivavtal skall ge medbestämmandet dess egentliga utformning. Fortfarande saknas dock ett grundläggande avtal på det för arbetsmarknaden tongivande området, nämligen LO:s, PTK:s och SAF:s avtalsområde. I brist på avtal har medbestämmandets omfattning kommit att avgöras av arbetsdomstolen. Bl. a. har på denna väg tillsättning av chefsbefattning och fastställande av ett företags budget kommit att omfattas av den primära förhandlingsskyldigheten. Motionärerna hävdar att arbetsdomstolens praxis har skapat osäkerhet om hur långt lagen egentligen sträcker sig och att den utveckling som har skett inte är ägnad att främja ett effektivt arbetsliv och goda förbindelser mellan parterna.

Även i motion 1492 av Bengt Wittbom (m) och Sten Svensson (m) begärs en översyn av MBL. Översynen avses omfatta även lagen om anställningsskydd och lagen om vissa anställningsfrämjande åtgärder (främjandelagen).

När det gäller MBL pekar motionärerna på att en ramlagstiftning av det slaget överlämnar åt rättspraxis att utveckla den närmare tillämpningen och det även i frågor som till sin karaktär tangerar politiska bedömningar. De anlägger vidare synpunkter på den negativa föreningsrätten och på förhandlingsrätten. Invändningar görs mot reglerna om facklig vetorätt vid entreprenadavtal. På den offentliga sektorn, konstaterar motionärerna, har medbestämmandearbetet formaliserats och krånglats till alltför mycket med risker för kostnader och effektivitetsförluster som inte är försvarbara.

På det område som regleras av lagen om anställningsskydd ser motionärerna det som önskvärt att bredda möjligheterna att anlita korttidsanställd personal med beaktande av denna personals behov av anställningstrygghet. Översynen bör vidare omfatta lagens utformning och praktiska tillämpning när det gäller grund för uppsägning vid lagöverträdelser eller onykterhet på arbetsplatserna. Turordningen vid uppsägning och permitteringar anses skapa balansproblem mellan å ena sidan de äldre anställdas behov av trygghet och å andra sidan företagets behov av arbetskraft som är nödvändig för en fortsatt positiv utveckling. Slutligen ifrågasätter motionärerna om en arbetsgivare, som exempelvis har avskedat en anställd utan saklig grund och döms att utge skadestånd härför, även skall ådömas skadestånd för att han i samband med avskedandet har åsidosatt lagens förföreskrifter.

Johan Olsson (c) anser i motion 1809 att MBL i stort sett har motsvarat de förväntningar som ställdes vid lagens tillkomst. Brister har dock påvisats och irritationsmoment har förekommit. Sålunda har man från företagarghåll påtalat tungroddhet och att lagen inte är anpassad till de små företagens arbetsvillkor. De fackliga organisationerna menar att lagen inte är tillräckligt långtgående. MBL anses även ge för vida tolkningsmöjligheter. Lagen bör därför utvärderas med inriktning på att undanröja de brister som visat sig föreligga.

Slutligen begär Gunnar Oskarson m. fl. (m) i motion 1811 en undersökning av verkningarna av den nya arbetsrättsliga lagstiftningen. Undersökningen bör inte göras som en fullständig utvärdering av lagstiftningen. Då kan man befara att resultatet inte kommer fram inom rimlig tid. I stället bör man uppdra åt oberoende experter att undersöka hur de nya lagarna och avtalen fungerar i några företag av olika storlek och struktur men också i några statliga och kommunala myndigheter. Undersökningen avses belysa problemen ur såväl arbetsgivarnas som de anställdas synvinkel och skall ha en praktisk inriktning.

Genomgripande förändringar av MBL, m. m.

Vpk föreslår i motion 445 att riksdagen skall anta i motionen framlagda förslag om ändringar i MBL. Ändringsförslagen berör lagens bestämmelser om förhandlingsrätt, fredsplikt och skadestånd.

När arbetsgivarna fullgjort sin förhandlingsskyldighet enligt 11 och 12 §§ MBL kan de, som de alltid gjort, bestämma i kraft av ägandet. Skall förhandlingsverksamheten vara meningsfull måste fackföreningarna kunna vidta motåtgärder om förhandlingarna inte leder till uppgörelser. Lokala och centrala fackföreningar måste i ett sådant läge ha rätt att vidta stridsåtgärder. De båda bestämmelserna i MBL bör vidare byggas ut med vetorätt för de fackliga organisationerna mot arbetsgivarens beslut i vissa frågor. De åtgärder som avses är nedläggning, permittering, avsked och omplaceringar,

entreprenader samt data- och rationaliseringsverksamhet.

Fredspliktsreglerna gör det möjligt för arbetsgivarna, anför motionärerna, att under löpande avtalsperiod försämbra de arbetandes anställnings- och arbetsvillkor genom produktionsförändringar, rationaliseringar m. m. Facket och de arbetande själva måste i sådana situationer kunna tillgripa stridsåtgärder när frågorna inte löses genom förhandlingar.

Nuvarande bestämmelser i MBL ålägger dessutom fackföreningarnas företrädare att ingripa mot arbetare som tillgriper stridsåtgärder. Fackföreningarna måste befrias från denna polisroll. Fredspliktsreglerna i 41–45 §§ bör sålunda utgå ur lagen. Slutligen bör möjligheten att döma arbetare och fackliga organisationer till skadestånd slopas. I enlighet härmed bör 54 § ändras och 55–70 §§ utgå ur lagen.

I samband med antagandet av dessa förslag till lagändringar bör riksdagen enligt motionärerna uttala att strejkande arbetare aldrig skall kunna ådömas skadestånd.

I partimotionen 1001 föreslår vpk att riksdagen skall uttala sig för och hos regeringen begära förslag till grundläggande förändringar och kompletteringar i MBL. Förslagen skall syfta till att ge de fackliga organisationerna konkreta demokratiska rättigheter, slopa bestämmelser som begränsar organisationernas möjligheter till självständig facklig kamp och göra det möjligt för dem att ingå meningsfulla avtal.

De konkreta demokratiska rättigheter som bör tillföras MBL är enligt motionen följande: Utvidgad förhandlings- och informationsrätt i alla frågor, lagstadgad strejkrätt för lokal och central fackförening, vetorätt för fackföreningar, rätt till fackliga möten på betald arbetstid samt fritt tillträde till arbetsplatserna för forskare som anlitas av central eller lokal facklig organisation.

Vpk återkommer i partimotionen 1003 till åliggandet för fackliga förtroendevalda att gå emot medlemmar som tillgriper strejk under avtalstid. Även om riksdagsmajoriteten ännu inte är beredd att slopa alla antistrejkbestämmelser bör den dock kunna stödja kravet att fackliga organisationer och förtroendevalda skall ha rätt att solidarisera sig med sina medlemmar utan påföljder eller hinder i lagstiftningen. Vpk föreslår därför i motionen att riksdagen skall av regeringen begära ett lagförslag av denna innebörd.

I partimotionen 575 yrkar vpk att riksdagen av regeringen skall begära förslag om obligatorisk plats- och arbetsförmedling. Vpk anser sig inte kunna acceptera att arbetsgivarna fritt kan avgöra vem som skall anställas. Samhället måste ha de styrmedel som krävs för att genomföra angelägna arbetsmarknadspolitiska mål. Alla ledigförklarade arbeten måste obligatoriskt förmedlas av arbetsförmedlingarna.

En obligatorisk arbetsförmedling kan också hindra att en arbetssökande nekas arbete på grund av svartlistning. Man bör i lag förbjuda på

arbetsmarknaden förekommande åsiktsregistreringar, personundersökningar och svartlistning på grund av tidigare politisk eller facklig verksamhet. Vpk yrkar därför i samma motion att det av regeringen skall begäras förslag till lag även i denna fråga.

Marie-Ann Johansson m. fl. (vpk) yrkar i motion 398 att regeringen skall lägga fram förslag som syftar till att allmänheten till ett pris av 5 kr. skall kunna köpa utredningar, propositioner och betänkanden på arbetsrättens område liksom "populärversioner" som ges ut med redogörelser för den arbetsrättsliga lagstiftningen. Särskilt för små fackklubbar och för fackligt förtroendevalda kan det vara ekonomiskt kännbart att behöva betala fullt pris för publikationer av de slag som nämnts.

Facklig vetorätt vid entreprenadavtal

Den verksamhet som bedrivs av icke-seriösa företag behandlas i motion 1000 av Lars Ulander m. fl. (s). Det framhålls att sådan verksamhet skapar problem för samhället och de fackliga organisationerna men även för näringslivet genom att utnyttja möjligheter till skattefusk, genom att sätta den arbetsrättsliga lagstiftningen och avtal ur spel resp. genom att allvarligt snedvrida konkurrensvillkoren. Motionärerna vill att regeringen skall utarbeta ett åtgärdsprogram som syftar till att hindra företagen att kringgå bestämmelser på arbetsrättens område.

I motionen erinras om att man har försökt komma till rätta med de icke-seriösa företagen genom både arbets- och skatterättsliga åtgärder. På den arbetsrättsliga sidan har det skett genom MBL:s bestämmelser om facklig vetorätt vid entreprenadavtal. Vektorätten uppges ha haft stor betydelse, men den begränsas i två avseenden. För det första förutsätts att den fackliga organisationen har kollektivavtal med entreprenadupphandlaren. Detta gör det många gånger svårt att inskrida mot exempelvis icke-seriösa företag som är verksamma på den s. k. småarbetssektorn inom byggbranschen. För det andra omfattar vektorätten enbart entreprenader. Det kan vara tveksamt om vissa former av icke-seriöst företagande som bedrivs inom t. ex. restaurang- och frisörbranscherna kan betraktas som entreprenad i strikt mening.

På skatteområdet lägger motionärerna fram förslag till bättre kontroll av B-skattsedlar. Denna del av motionen omfattas av yrkandet i motion 794 som har hänvisats till skatteutskottet.

Motion 1814 av Bo Siegbahn m. fl. (m) riktar sig mot den fackliga vektorätten vid entreprenadavtal. De påpekar inledningsvis att bestämmelserna härom i MBL har införts som ett sätt att komma till rätta med skatteflykt m. m. när s. k. grå arbetskraft anlitas. Missförhållanden av det slaget bör man dock försöka avhjälpa genom åtgärder inom skattelagstiftningen och inte genom lagregler på ett helt annat område, nämligen

arbetsrätten.

Motionärerna tar upp till diskussion vad som anförts i betänkandena InU 1975/76:45, AU 1978/79:11 och AU 1979/80:6 vid behandlingen av tidigare motioner om den fackliga vetorätten. De framhåller härefter som från rättslig synpunkt särskilt betänkligt att det utan stöd av lagstiftningen förekommer en ganska rik flora av fackliga bojkotter mot entreprenörer och andra missförhållanden. Vid sidan härav kan även anläggas samhällsekonomiska synpunkter. Betydande merkostnader torde uppstå genom att de anställda hos stat och kommun liksom inom det privata näringslivet söker bibehålla eller tillskansa sig arbetsuppgifter som rationellt skulle kunna ombesörjas av specialiserade företag.

Direktiven för den nya arbetsrättskommittén kan enligt motionärerna knappast sägas omfatta problem av det slag som har berörts i motionen. Med hänvisning härtill föreslår de att deras motion överlämnas till kommittén för beaktande.

Negativ föreningsrätt

Eric Rejdnell m. fl. (fp, m) anför i motion 1482 att de föreningsrättsliga reglerna inom arbetsrätten har inneburit att vi har fått starka organisationer på såväl arbetsgivar- som arbetstagersidan med ett betydande inflytande i olika hänseenden. Denna centrerings till ett fåtal starka organisationer har otvivelaktigt medfört stabilitet på arbetsmarknaden. Många arbetsgivare och arbetstagare har emellertid valt att stå utanför arbetsmarknadens organisationer. Det är en demokratisk rättighet både att vara med i och att stå utanför en organisation, och frågan om den negativa föreningsrätten måste skyddas och regleras i lag. Motionärerna begär därför att förslag skall läggas fram om en lagstadgad negativ föreningsrätt.

Förtroendemannalagen

Vpk begär i motion 577 en rad ändringar i förtroendemannalagen. Utgångspunkten för förslagen är att vpk ser denna lag liksom övriga arbetsrättsliga lagar från 1970-talet som uttryck för en klassamarbetspolitik. De arbetsrättsliga lagarna bör emellertid enligt vpk:s uppfattning formuleras så, att de underlättar de arbetandes kamp för ett bättre samhälle.

I enlighet med det anförda bör förtroendemannalagen utsträckas till att omfatta även interna föreningsangelägenheter och politisk verksamhet samt ge de fackligt förtroendevalda möjlighet att bevaka medlemmarnas intressen i mer allmänna samhällsfrågor. Rätten att hålla fackliga möten på betald arbetstid bör skrivas in i lagen. De fackliga organisationernas rättigheter under konflikt bör regleras i lagen, exempelvis beträffande tillträde till fackföreningslokaler på arbetsplatsen. Fackliga funktionärer och förtroendevalda samt forskare och andra sakkunniga som anlitas av de fackliga

organisationerna måste ges rätt till tillträde till arbetsplatserna. Den fackliga verksamheten måste bekostas av produktionen och utomstående experter (arbetstagarkonsulter) få anlitas på arbetsgivarnas bekostnad. Även ersättningen till de fackligt förtroendevalda bör förbättras när de fullgör sina uppdrag. Den nuvarande förtroendemannalagen omfattar endast fackliga organisationer som har kollektivavtal med arbetsgivarna. Detta bör ändras så att lagen omfattar organisationer som företräder minst en femtedel av de anställda. Bestämmelserna om att skadeståndsskyldighet kan åläggas en facklig organisation bör utmönstras ur lagen.

De nya bestämmelserna som införs i lagen i enlighet med de ovan föreslagna förändringarna skall inte göras dispositiva.

Mari-Ann Johansson (vpk) och Karin Nordlander (vpk) föreslår i motion 569 att begreppet facklig förtroendeman utmönstras ur det officiella språkbruket och de arbetsrättsliga lagarna och ersätts med begreppet fackligt förtroendevald. Härigenom skulle man få en könsneutral benämning som dessutom skiljer mellan personer som är valda av organisationernas medlemmar och funktionärer som är anställda av organisationerna.

Gunnar Nilsson m. fl. (s) begär i motion 1476 att regeringen skall ges till känna vad i motionen anförts om förstärkningar av förtroendemannalagen. Motionärerna påpekar att det förslag till en ny förtroendemannalag som år 1977 lades fram av nya arbetsrättskommittén har vunnit stark tilltro, särskilt hos de fackliga huvudorganisationerna. Riksdagen har emellertid ännu inte förelagts förslag till utvidgning eller förändring av den nuvarande förtroendemannalagen. Härigenom har fullföljandet av medbestämmandereformen förhalats, vilket är allvarligt. Medbestämmandelagen bygger nämligen på att man i möjligaste mån skapar partsbalans i arbetet mellan parterna i fackliga frågor som rör arbetstagare–arbetsgivare. En obalans finns redan mellan parterna i företag med flera arbetsenheter på olika orter och i koncernföretag på grund av den nuvarande lagens begränsning av det fackliga arbetet till i princip den egna arbetsplatsen. Ännu allvarligare är den betydande olikhet i inflytandehänseende som uppkommer mellan små och stora arbetsplatser.

Utskottet

Utskottet behandlar först ett antal motioner vilka med utgångspunkt i den gällande arbetsrättsliga lagstiftningen innehåller utredningskrav m. m. av mera övergripande slag. Därefter behandlar utskottet motionsyrkanden med mera begränsade förslag på konkreta punkter. I ett avslutande avsnitt tar utskottet upp motioner från ledamöter i vpk. Dessa motioner innehåller krav som om de bifölls skulle innebära en total omdaning av det arbetsrättsliga systemet.

1970-talet präglades av ett genomgripande reformarbete på det arbetsrättsliga området. Ett stort antal nya lagar antogs som sammantaget innebar

en betydelsefull omgestaltning av förhållandena i arbetslivet. Områden, som tidigare varit oreglerade eller överlämnade till parterna att sluta avtal om, har lagts under en lagreglering av ibland ganska detaljerat slag. Trygghetslagarna, medbestämmandelagen, förtroendemannalagen och arbetsmiljölagen är de viktigaste av de nya lagarna. Vid sidan av dessa har tillkommit en omfattande lagstiftning om rätt till ledighet, däribland en ny semesterlag, en studieledighetslag och en lag om föräldraledighet.

De nya lagarna har tillkommit under bred politisk enighet. Ett utmärkande drag för lagarna är att de i viktiga hänseenden bygger på principen att arbetsmarknadens parter genom kollektivavtal skall fylla ut och komplettera regelsystemen. Redan vid tillkomsten av flera av lagarna stod det klart att det kunde uppstå behov av förändringar sedan bestämmelserna varit i kraft någon tid. Detta får anses naturligt mot bakgrund av att lagstiftningen har kommit att omfatta nya områden och att verkningarna därför var svåra att bedöma. Utredningar pågår f. n. beträffande anställningsskyddslagen, medbestämmandelagen och semesterlagen. Ett utredningsarbete planeras också om ledighetslagstiftningen.

Ändringar i den arbetsrättsliga lagstiftningen bör bygga på samverkan mellan statsmakterna och arbetsmarknadens parter. Redan sambandet mellan frågor som regleras i lag resp. kollektivavtal gör sådant samarbete naturligt och nödvändigt. Därtill kommer att en effektiv arbetsrättslig lagstiftning förutsätter en gemensam uppfattning mellan dels arbetsmarknadens parter inbördes, dels parterna och statsmakterna när det gäller formerna och de allmänna ramarna för lagstiftningen.

Det kan synas som vad här redovisats borde ge utrymme för diskussion och omprövning av olika inslag i de nya regelsystemen mot bakgrund av vunna erfarenheter och den allmänna utvecklingen i samhället. Så har emellertid knappast varit fallet. Debatten har präglats mer av motsättningar än av konstruktiva uppslag, och svårigheterna att nå fram till samlande lösningar har varit påtagliga. Såsom konstateras i bl. a. den socialdemokratiska partimotionen 995 har arbetet med att reformera arbetslivet stannat upp. En viktig orsak till det läge som uppkommit är att SAF å ena sidan samt LO och PTK å den andra inte har kunnat enas om ett avtal i medbestämmandefrågor. Även om det på flertalet områden av arbetsmarknaden i övrigt träffats medbestämmandeavtal har bristen på avtal på den enskilda sektorn medfört att medbestämmandereformen blivit ofullgången och inte fått den bredd och anpassning till skilda förhållanden inom arbetslivet som lagstiftaren förutsatte.

Flera av de motioner som behandlas i detta betänkande präglas av de stämningar och tendenser som här skisserats. Det gäller motion 1492 av Bengt Wittbom (m) och Sten Svensson (m) i vilken begärs en översyn av medbestämmandelagen och trygghetslagarna. Motionärerna tar upp en rad frågor, däribland utformningen av reglerna om primär förhandling och information, bestämmelserna om veto i samband med entreprenad, möjlig-

heterna till korttidsanställning enligt anställningsskyddslagen samt utformningen av turordningsreglerna i denna lag. Även frågor om saklig grund för uppsägning samt skadestånd behandlas.

Johan Olsson (c) vill i motion 1809 få till stånd en utvärdering av MBL, bl. a. med utgångspunkt i hur lagen fungerar i småföretag. Alf Wennerfors (m) och Bertil Dahlén (fp) påtalar i motion 1487 nackdelen med att medbestämmandeavtal inte träffats på SAF:s avtalsområde. Det har enligt motionärerna lett till att arbetsdomstolen kommit att få spela en alltför stor roll för rättsutvecklingen. Ett par omdiskuterade domar tas upp i det sammanhanget. En särskild fråga som också diskuterats i den allmänna debatten är skadestånden vid brott mot den arbetsrättsliga lagstiftningen. Rolf Clarkson m. fl. (m, fp) begär i motion 1459 att reglerna skall ses över och att inriktningen skall vara en lindrigare skadeståndsbedömning vid enklare överträdelse av reglerna.

Från socialdemokratiskt håll har väckts en omfattande motion som rör medbestämmandelagen. I den redan nämnda motionen 995 med Olof Palme som första namn begär man sålunda att 200-kronorsregeln skall återinföras. Vidare aktualiserar motionärerna en rad förslag om framtida ändringar i lagstiftningen. Det gäller frågor som behandlades då lagstiftningen antogs men i vilka riksdagsbeslutet inte kom att överensstämma med propositionen från den dåvarande socialdemokratiska regeringen. Det gäller vidare regelsystemet om information och primär förhandling vilket enligt motionärerna är konstruerat så, att arbetstagarna ofta kommer för sent in i beslutsprocessen. Inflytandet i koncerner och medbestämmandelagens förhållande till aktiebolagslagen tas också upp, liksom frågan om arbetstagarnas inflytande då företag överläts genom aktietransaktioner.

Motionen mynnar ut i ett yrkande att regeringen skall ta upp överläggningar med arbetstagarnas organisationer om det fortsatta arbetet på reformering av arbetslivet. Förutom de konkreta punkter som tidigare nämnts föreslår motionärerna att vid överläggningarna skall tas upp bl. a. frågor som rör de allmänna villkoren för det fackliga arbetet på arbetsplatserna. Den sistnämnda frågan behandlas också i motion 1476 av Gunnar Nilsson m. fl. (s). I den motionen aktualiseras det förslag som nya arbetsrättskommittén för tre år sedan lade fram till en ny förtroendemanlag.

Enligt utskottets uppfattning finns det anledning att ta fasta på det förslag om överläggningar som förs fram i den socialdemokratiska motionen. Sådana överläggningar bör emellertid få en vidare ram än som anges i motionen. Utskottet vill sålunda förorda att *regeringen söker få till stånd överläggningar med arbetsmarknadens parter om reformverksamheten på det arbetsrättsliga området*. Det kan vara lämpligt att i sådana överläggningar ta upp frågan om i vilka former problemen skall behandlas och den allmänna inriktningen av reformverksamheten. Utgångspunkten måste vara att på ett ändamålsenligt sätt driva arbetet vidare med att förnya arbetslivet och

fördjupa arbetsdemokratien. En allmän inriktning bör vara att på grundval av den nuvarande lagstiftningen och erfarenheterna av denna finna smidiga lösningar som kan främja goda samarbetsformer och vidareutveckla ett reellt medinflytande för de anställda. En viktig praktisk sak är samordningen med det utredningsarbete som pågår i dag. Det är önskvärt att det inte fördröjs på grund av de föreslagna överläggningarna. Ett särskilt skäl att nu föra fram frågan om överläggningar är att regeringen i proposition 1980/81:20 om besparingar i statsverksamheten m. m. förutskickat att den under år 1981 skall lägga fram förslag på det arbetsrättsliga området.

Utskottet anser sig inte ha anledning att anlägga detaljerade synpunkter på vilka frågor som bör tas upp under de överläggningar som utskottet uttalat sig för men utgår från att ett viktigt tema kommer att vara de hittillsvarande erfarenheterna av lagstiftningen och att därmed problemställningar av det slag som behandlas i de tidigare nämnda motionerna kommer att diskuteras. Även erfarenheter från vårens arbetskonflikt kan självfallet komma upp till behandling, bl. a. tänker utskottet därvid på den diskussion som i anslutning till en dom i arbetsdomstolen (1980:94) uppstått om möjligheterna att i samband med arbetskonflikt innehålla intjänad lön och om lockouträttens allmänna omfattning.

Utskottet är medvetet om att en förutsättning för att överläggningar av det slag som här skisserats skall visa sig meningsfulla är att man på olika håll nalkas problemen på ett öppet sätt och i en vilja till samförstånd. Att finna lösningar på problemen är en viktig förutsättning för att Sverige på sikt skall kunna hävda sin ställning som en ledande industrination.

Vad utskottet sålunda anför i anslutning till de nu behandlade motionerna 995, yrkandena 2–4, 1459, 1476, 1487, 1492 och 1809 bör regeringen underrättas om.

Som tidigare sagts innehåller motion 995 också ett yrkande om omedelbar ändring i medbestämmandelagen genom att maximiregeln om 200 kr. i skadestånd för enskild arbetstagare återinförs.

Utskottet har tidigare avvisat yrkanden av detta slag och är inte heller i dag berett att tillstyrka detsamma. Utskottet ser det emellertid som naturligt att – därest de tidigare förordnade överläggningarna kommer till stånd – även skadestandsreglerna i medbestämmandelagen blir föremål för diskussion mot bakgrund av bl. a. den hittillsvarande tillämpningen.

En undersökning av verkningarna av den nya arbetsrättsliga lagstiftningen föreslår Gunnar Oskarson m. fl. (m) i motion 1811. Motionärerna vill ha en utvärdering av hur de nya lagarna och avtalen fungerat i dels några företag av olika storlek och struktur, dels några statliga och kommunala myndigheter. Undersökningen föreslås bli utförd av oberoende experter i samverkan med arbetsmarknadens parter.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är värdefullt med undersökningar som belyser hur de nya arbetsrättsliga reglerna fungerar i

praktiken. Då medbestämmandelagen infördes stod det klart att det var viktigt med forskningsinsatser av detta slag. Därför inrättades ett särskilt forskningsorgan, Arbetslivscentrum, med uppgift bl. a. att följa den praktiska tillämpningen av den arbetsrättsliga lagstiftningen på både det privata och det offentliga området. Mycket av den forskning som bedrivs i Arbetslivscentrums regi sker ute i företagen tillsammans med företrädare för facket och företagsledning och har alltså den inriktning motionärerna tänkt sig. Man kan också hänvisa till den forsknings- och utredningsverksamhet som bedrivs vid universiteten eller i regi av Personaladministrativa rådet samt till de förut nämnda arbetsrättsliga kommittéerna. Enligt utskottets uppfattning bör det vara möjligt att tillgodose motionärernas önskemål inom de ramar som f. n. finns för forskning och utredning. Utskottet är därför inte berett att förorda att riksdagen skall begära en speciell undersökning av det slag motionärerna tänker sig.

Frågan om den *fackliga vetorätten vid entreprenadavtal* behandlas från skilda utgångspunkter i två motioner, 1 000 av Lars Ulander m. fl. (s) och 1814 av Bo Siegbahn m. fl. (m).

Medbestämmandelagen ger de fackliga organisationerna under vissa förutsättningar vetorätt i ett fall, nämligen i fråga om entreprenadavtal och liknande som innebär att arbetsgivaren avser att låta utföra visst arbete på arbetsplatsen med arbetskraft som inte har anställning där. Dessa bestämmelser finns i 38–40 §§. De innebär i korthet att arbetsgivaren skall på eget initiativ förhandla med den fackliga organisationen på företaget om en aktuell entreprenad eller annat liknande avtal. Om enighet inte uppnås och organisationen bedömer att entreprenaden kan antas medföra ett åsidosättande av lag eller kollektivavtal eller eljest strida mot vad som är godtaget inom parternas avtalsområde, så kan organisationen förbjuda att entreprenaden kommer till stånd. Denna vetorätt skall normalt utövas av central arbetstagarorganisation.

Lars Ulander m. fl. begär i sin motion ett *åtgärdsprogram som syftar till att hindra företagare att kringgå arbetsrättsliga bestämmelser*. Av motiveringen framgår att motionärerna vill ha effektiva åtgärder mot icke-seriösa företag på grund av de problem sådana företag skapar för samhället, de fackliga organisationerna och det övriga näringslivet. Som en betydelsefull åtgärd pekar motionärerna på den fackliga vetorätten vid entreprenadavtal som införts genom medbestämmandelagen. Möjligheterna att med hjälp av denna vetorätt stoppa icke-seriösa företag begränsas emellertid i två avseenden. Den första begränsningen ligger i att den fackliga organisationen måste ha avtal med entreprenadupphandlaren för att kunna utöva vetorätten. Detta sägs ge exempelvis icke-seriösa byggföretag fritt spelrum i småarbetssektorn inom byggbranschen. För det andra begränsas vetorätten till entreprenader i strikt mening, och det är därför tveksamt om den kan

användas mot vissa former av icke-seriöst företagande inom t. ex. restaurang- och frisörbranscherna.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att företagande i icke-seriösa former som därtill ofta bygger på att s. k. grå arbetskraft används utgör ett allvarligt och växande problem. Allmänt kan konstateras att problem av denna räckvidd måste angripas på olika vägar. Utskottet har haft anledning att gå in på spörsmål av det slaget i sitt i dagarna till justitieutskottet avgivna yttrande AU 1980/81:1 y över den socialdemokratiska partimotionen 1979/80:1120 om åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten. På åtgärdssidan kan f. ö. noteras att Lars Ulander m. fl. i sin motion som ett konkret uppslag har presenterat ett system för skärpt kontroll av B-skattsedlar. Denna del av motionen, som ovan inte redovisats, behandlas av skatteutskottet i betänkandet SKU 1980/81:8. Med hänsyn till att närliggande frågor inom kort kommer att prövas av riksdagen i nyss angivna sammanhang anser sig utskottet inte böra föreslå någon åtgärd på grund av motion 1000.

Bestämmelserna om den fackliga vetorätten vid entreprenadavtal tas, som nämnts, upp från en annan utgångspunkt i motion 1814 av Bo Siegbahn m. fl. De påpekar att bestämmelserna i medbestämmandelagen har införts som ett sätt att komma till rätta med skatteflykt m. m. när grå arbetskraft används. Missförhållanden av det slaget bör man dock försöka avhjälpa genom åtgärder inom skattelagstiftningen och inte genom lagregler inom arbetsrätten. Motionärerna påstår vidare att det utan stöd av lagstiftningen förekommer en rik flora av fackliga bojkotter mot företag, vilket de från rättvisesynpunkt finner betänkligt. Motionärerna lägger även samhällsekonomiska aspekter på frågan. De menar att betydande merkostnader kan uppstå genom att de anställda på både den offentliga och privata sidan söker behålla eller tillskansa sig arbetsuppgifter som mer rationellt skulle kunna utföras av specialiserade företag. Motionärerna kan inte finna att problem av de slag de har berört omfattas av direktiven för nya arbetsrättskommittén, och de föreslår därför att motionen överlämnas till kommittén för beaktande.

Det ingår i nya arbetsrättskommitténs uppdrag att allmänt följa introduktionen och tillämpningen av medbestämmandelagen och föreslå de förändringar som kommittén finner påkallade. Kommittén kan alltså ta upp problem av den art motionärerna anser föreligga. Med hänsyn härtill och till de tidigare i betänkandet föreslagna överläggningar med arbetsmarknadens parter om reformverksamheten på det arbetsrättsliga området bör motionen inte föranleda någon åtgärd.

Eric Rejdnell m. fl. (fp, m) tar i motion 1482 upp en under många år omdiskuterad fråga, nämligen det rättsliga skyddet för arbetstagare som väljer att stå utanför de fackliga organisationerna, den s. k. *negativa föreningsrätten*. Motionärerna vill att lagförslag i denna fråga skall läggas

fram. Förslaget avses även ge skydd åt företag som inte är anslutna till en arbetsgivarorganisation.

Nya arbetsrättskommittén skall enligt sina direktiv behandla den negativa föreningsrätten. Resultatet av utredningens överväganden bör avvaktas innan riksdagen tar ställning i sakfrågan. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motionen.

Från vpk:s sida begärs omfattande ändringar i medbestämmandelagen och förtroendemannalagen. Utgångspunkten för förslagen är att vpk ser 1970-talets arbetsrättsliga lagstiftning som resultat av en "klassamarbetspolitik", enligt vilken samarbetslösningar mellan kapital och arbete är den naturliga förutsättningen. Detta sägs emellertid vara "reformistiska illusioner".

Utifrån sådana tankegångar vill vpk i två partimotioner få till stånd *genomgripande förändringar av medbestämmandelagen*. I den ena motionen, 445, yrkas att riksdagen skall företa omedelbara ändringar i lagen i enlighet med de lagförslag som läggs fram i motionen. Ändringsförslagen innebär att förhandlingsreglerna i 11 och 12 §§ byggs ut med strejkrätt samt facklig vetorätt i vissa frågor, att fredspliktsreglerna helt avskaffas och att bestämmelser som gör det möjligt att döma ut skadestånd av arbetstagarer och fackliga organisationer utgår ur lagen.

I den andra partimotionen, 1001, yrkar vpk att riksdagen skall begära förslag av regeringen till ändringar av medbestämmandelagen. Dessa förslag skall syfta till att ge de fackliga organisationerna "konkreta demokratiska rättigheter". Motionärerna vill därför slopa bestämmelser som de anser begränsa organisationernas möjligheter till självständig facklig kamp. Därigenom skulle det bli möjligt att ingå meningsfulla avtal.

I 42 § medbestämmandelagen finns regler om arbetstagar- och arbetsgivarorganisationernas ansvar för fredsplikten. Reglerna innebär bl. a. att organisationerna inte får anordna eller medverka vid olovliga stridsåtgärder. Under avtalstid skall organisationerna dessutom söka hindra att sådana åtgärder vidtas och verka för att pågående stridsåtgärder upphör. Vpk:s förslag i motionerna 445 och 1001 innebär att dessa liksom övriga fredspliktsregler avskaffas. I en tredje partimotion, 1003, återkommer vpk med begäran om ett lagförslag som skall göra att de fackligt förtroendevalda slipper att gå emot sina egna medlemmar när dessa anser sig tvingade att gå i konflikt.

Vpk:s krav på utformningen av medbestämmandelagen framställdes redan vid lagens tillkomst. Kraven har senare aktualiserats av vpk vid åtskilliga tillfällen. De har i samtliga fall avvisats av riksdagen. Det finns inte skäl för riksdagen att ändra ståndpunkt. Det är en sak att medbestämmandelagen liksom övrig arbetsrättslig lagstiftning behöver ändras eller vidareutvecklas på grund av de erfarenheter som har gjorts under den tid lagstiftningen har varit i tillämpning och för att man skall gå vidare i arbetet på arbetslivets

demokratisering. Reformverksamhet av det slaget har utskottet varit inne på i det inledande avsnittet. En annan sak är att, som vpk vill, från grunden riva upp den reform som medbestämmandelagen utgör och som i sin tur bygger på ett arbetsrättsligt system som fungerat under lång tid. Utskottet avstyrker de tre aktuella vpk-motionerna.

I sammanhanget tar utskottet upp vpk:s partimotion 575, vari begärs förslag om *obligatorisk arbetsförmedling* samt förbud mot åsiktsregistrering, personundersökningar och svartlistning av arbetande.

Dessa frågor har behandlats flera gånger tidigare i riksdagen, av utskottet senast i betänkandet AU 1978/79:2. Utskottet hänvisar till de ställningstaganden som där redovisas och avstyrker lagstiftningskraven.

Vidare begär vpk i partimotionen 577 en rad *ändringar i förtroendemanlagen*. Enligt vpk hör begreppet facklig verksamhet vidgas, rätt att hålla fackliga möten på betald arbetstid införas och de fackliga organisationernas rättigheter vid konflikter regleras. Utomstående fackliga funktionärer och förtroendevalda liksom anlitade sakkunniga bör få tillträde till arbetsplatserna. Den fackliga verksamheten skall finansieras av produktionen, och ersättningarna till fackliga förtroendevalda bör förbättras. Skadeståndsskyldighet skall inte kunna åläggas en facklig organisation. Lagen bör även omfatta förtroendevalda som utses av minoritetsorganisationer. De regler som nu nämnts får inte göras dispositiva.

Utskottet går i detta sammanhang inte in på detaljförslagen i motionen utan hänvisar till vad tidigare föreslagits om överläggningar mellan regeringen och arbetsmarknadens parter om reformverksamheten på det arbetsrättsliga området. Motionen avstyrks således.

Till sist tar utskottet upp ett par motioner med speciella yrkanden.

Marie-Ann Johansson (vpk) och Karin Nordlander (vpk) föreslår i motion 569 att *begreppet facklig förtroendeman* utmönstras ur det officiella språkbruket och de arbetsrättsliga lagarna och ersätts med begreppet fackligt förtroendevald. Avsikten med förslaget är att få en könsneutral beteckning.

I svenskt språkbruk finns en mängd befattningar i vilka -man ingår. Detta uppfattas knappast allmänt som ett problem från den synpunkt motionärerna anlägger. Det gäller om exempelvis begreppen talman, ombudsman och nämndeman. Från denna utgångspunkt bör också facklig förtroendeman kunna accepteras såsom en benämning som omfattar både kvinnor och män. Avgörande för terminologin bör emellertid vara det språkbruk som de fackliga organisationerna använder. Om man i dem går in för en annan terminologi bör lagstiftaren följa efter. Utskottet vill dessutom påpeka att motionärernas förslag ingalunda är invändningsfritt. En facklig förtroendeman behöver inte nödvändigtvis vara tillsatt genom val. Språkliga problem kan också uppstå genom att ordet vald har olika böjningsformer för maskulinum och femininum singularis (valde och valda).

Sammanfattningsvis anser utskottet att det inte finns skäl att föreslå någon åtgärd på grund av motionen.

Marie-Ann Johansson m. fl. (vpk) lägger i motion 398 fram ytterligare ett förslag och det gäller om *billighetsutgåvor av arbetsrättsliga publikationer*. Motionärerna vill att allmänheten skall få möjlighet att köpa utredningar, propositioner och betänkanden på arbetsrättsområdet till ett pris av 5 kr. Även populärversioner med redogörelser för arbetsrättslagstiftningen bör kunna köpas till samma pris. Motionärerna pekar på att det särskilt för små fackklubbar och fackligt förtroendevalda kan vara ekonomiskt kännbart att betala fullt pris för de nämnda publikationerna.

Utskottet kan inte biträda förslaget att riksdagstryck och offentliga utredningar på just arbetsrättsområdet skall försälgas till ett lågt specialpris. Populärversioner i form av informationsbroschyrer och liknande brukar till mycket lågt pris eller helt kostnadsfritt tillhandahållas av arbetsmarknadsdepartementet vid införandet av nya arbetsrättsliga lagar. Den senast utgivna broschyren, om 1977 års arbetsmiljölager, kunde rekvireras utan kostnad. I övrigt hänvisar utskottet till att de fackliga organisationerna har en omfattande utgivning av arbetsrättsliga publikationer avsedda för den fackliga verksamheten. Utskottet avstyrker motionen.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *reformverksamheten på arbetslivets område*
att riksdagen med anledning av motionerna 1979/80:995 yrkandena 2–4, 1979/80:1459, 1979/80:1476, 1979/80:1487, 1979/80:1492 och 1979/80:1809 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om initiativ till överläggningar mellan regeringen och arbetsmarknadens parter.
2. beträffande *200-kronorsregeln*
att riksdagen avslår motion 1979/80:995 yrkande 1.
3. beträffande *en expertundersökning av verkningarna av den arbetsrättsliga lagstiftningen*
att riksdagen avslår motion 1979/80:1811.
4. beträffande *åtgärdsprogram för att hindra kringgående av arbetsrättsliga bestämmelser*
att riksdagen avslår motion 1979/80:1000.
5. beträffande *facklig vetorätt vid entreprenadavtal*
att riksdagen avslår motion 1979/80:1814.
6. beträffande *den negativa föreningsrätten*
att riksdagen avslår motion 1979/80:1482.

7. beträffande *genomgripande förändringar av medbestämmandelagen m. m.*
att riksdagen avslår motionerna 1979/80:445, 1979/80:575, 1979/80:577, 1979/80:1001 och 1979/80:1003 yrkande 2,
8. beträffande *begreppet facklig förtroendeman*
att riksdagen avslår motion 1979/80:569.
9. beträffande *billighetsutgåvor av arbetsrättsliga publikationer*
att riksdagen avslår motion 1979/80:398.

Stockholm den 18 november 1980

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

ELVER JONSSON

Närvarande: Elver Jonsson (fp), Anna-Greta Leijon (s), Alf Wennerfors (m), Arne Fransson (c), Erik Johansson (s), Sten Svensson (m), Frida Berglund (s), Pär Granstedt (c), Lars Ulander (s), Margit Odelsparr (c), Marianne Stålberg (s), Eva Winther (fp), Sune Johansson (s), Bengt Wittbom (m) och Nils-Olof Grönhagen (s).

Reservation

Reformverksamheten på arbetslivets område (mom. 1)

Anna-Greta Leijon, Erik Johansson, Frida Berglund, Lars Ulander, Marianne Stålberg, Sune Johansson och Nils-Olof Grönhagen (alla s) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 14 börjar "Ändringar i" och på s. 16 slutar "hittillsvarande tillämpningen" bort ha följande lydelse:

Även om det pågår en viss utredningsaktivitet måste det konstateras att regeringen under senare år varit påtagligt passiv i frågor som rör arbetslivets demokratisering. Det är alltså riktigt när socialdemokraterna i sin partimotion konstaterar att arbetet på reformeringen av arbetslivet stannat upp.

En orsak till detta är att LO och PTK inte lyckats få till stånd ett medbestämmandeavtal med SAF, trots att medbestämmandelagen varit i kraft i snart fyra år. Eftersom det hela tiden stått klart att medbestämmandereformen bygger på att den grundläggande lagregleringen kompletteras med avtal, måste avsaknaden av avtal på SAF:s avtalsområde ses som en allvarlig brist. Det är anmärkningsvärt att det inte varit möjligt att få till stånd ett medbestämmandeavtal på detta område, då man kunnat träffa överenskommelser på övriga delar av den kollektivavtalsreglerade arbetsmarkna-

den. Nackdelen av det uteblivna avtalet har dessutom förstärkts genom att regeringen inte velat lägga fram förslag till en ny förtroendemannalag förrän frågan om medbestämmandeavtal på den enskilda sektorn lösts.

Enligt utskottets uppfattning bör man söka ändra det nuvarande läget. Såsom föreslås i motion 995 bör regeringen ta upp överläggningar med arbetsmarknadens parter i syfte att föra arbetet vidare med en förnyelse av arbetslivet. Om det inte visar sig möjligt att få till stånd erforderliga avtal på medbestämmandeområdet får man pröva andra vägar, däribland en utbyggnad av medbestämmandelagstiftningen. Utskottet vill betona att det självfallet inte kan bli fråga om att i något avseende sänka nivån på de anställdas nuvarande möjligheter till inflytande. De arbetandes rättigheter och de villkor i övrigt som i dag finns får alltså inte försämrats. Den självklara utgångspunkten för överläggningarna liksom för pågående utredningar på det arbetsrättsliga området måste vara en strävan att fördjupa arbetsdemokratien.

En viktig fråga som måste behandlas vid överläggningarna är villkoren för den fackliga verksamheten på arbetsplatserna. På grundval av det förslag som nya arbetsrättskommittén för snart fyra år sedan lade fram bör i enlighet med motion 1476 av Gunnar Nilsson m. fl. (s) förtroendemannalagstiftningen reformeras. Andra problem som bör diskuteras är, såsom anförs i den socialdemokratiska partimotionen 995, de frågor som behandlades då medbestämmandelagen antogs men i vilka riksdagsbeslutet inte kom att överensstämma med propositionen från den dåvarande socialdemokratiska regeringen. Vidare bör man ta upp konstruktionen av reglerna om information och primär förhandling som innebär att arbetstagarna ofta kommer för sent in i beslutsprocessen. Inflytandet i koncerner för de anställda och medbestämmandelagens förhållande till aktiebolagslagen bör också behandlas, liksom frågan om arbetstagarnas inflytande då företag överlåtes genom aktietransaktioner. Frågor som aktualiserats på senare tid och som också bör tas upp är rätten att i samband med arbetskonflikt innehålla intjänad lön (arbetsdomstolens dom 1980:94) och lockouträttens allmänna omfattning.

Ett särskilt skäl att nu föra fram frågan om överläggningar är att regeringen i proposition 1980/81:20 om besparingar i statsverksamheten m. m. förutskickat att den under år 1981 skall lägga fram förslag på det arbetsrättsliga området.

Motion 995 har också ett yrkande om omedelbar ändring i medbestämmandelagen genom att maximiregler om 200 kr. i skadestånd för enskild arbetstagare återinförs. Utskottet ser det som naturligt att – därest de tidigare förordade överläggningarna kommer till stånd – även skadestandsreglerna i medbestämmandelagen blir föremål för diskussion mot bakgrund av bl. a. den hittillsvarande tillämpningen.

Slutligen i detta sammanhang vill utskottet betona att de förordade överläggningarna inte får fördröja det utredningsarbete som i dag pågår,

t. ex. inom nya arbetsrättskommittén.

Vad utskottet anfört i anslutning till motionerna 995 och 1476 bör regeringen underrättas om.

Förutom i de båda ovan behandlade motionerna behandlas mer övergripande frågor om lagstiftningens innehåll och arbetsrättens utveckling upp i motionerna 1492 av Bengt Wittbom (m) och Sten Svensson (m), 1809 av Johan Olsson (c), 1487 av Alf Wennerfors (m) och Bertil Dahmén (fp) samt 1459 av Rolf Clarkson m. fl. (m,fp). I motionerna aktualiseras en mängd frågor som i och för sig faller inom ramen för vad som kan tas upp i de överläggningar som utskottet uttalat sig för. Inriktningen på motionerna är emellertid inte av det progressiva slag som bör prägla överläggningarna och utskottet finner därför inte skäl att föreslå någon åtgärd på grund av motionerna. Dessa avstyrks sålunda.

dels att utskottet under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *reformverksamheten på arbetslivets område*

A. att riksdagen med anledning av motionerna 1979/80:995 yrkandena 2–4 och 1979/80:1476 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om initiativ till överläggningar mellan regeringen och arbetsmarknadens parter,

B. att riksdagen avslår motionerna 1979/80:1459, 1979/80:1487, 1979/80:1492 och 1979/80:1809.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Motionsyrkandena	2
Reformverksamheten på arbetslivets område	2
Genomgripande förändringar av MBL, m. m.	3
Facklig vetorätt vid entreprenadavtal	6
Negativ föreningsrätt	6
Förtroendemannalagen	6
Motionernas motivering	7
Reformverksamheten på arbetslivets område	7
Genomgripande förändringar av MBL, m. m.	9
Facklig vetorätt vid entreprenadavtal	11
Negativ föreningsrätt	12
Förtroendemannalagen	12
Utskottet	13
Utskottets hemställan	21
Reservation	
Reformverksamheten på arbetslivets område (s)	22

